

Posudek rigorózní práce Jana Poříze Přátelství Terezie od Ježíše s Jeronýmem Graciánem na pozadí reformy karmelitánského řádu

Hned úvodem bych ráda konstatovala, že předložený text Jana Poříze splňuje požadavky kladené na tento typ kvalifikačních prací a doporučuji ho k obhajobě. Zvolené téma a přístup k němu patří především do oblasti spirituální teologie, i když některé pasáže týkající se lidské schopnosti vztahů by mohly být užitečné také pro teologickou antropologii a podkapitoly věnované historickému kontextu, v němž se odvíjí vztah reformátorky karmelského řádu a jednoho z hlavních mužských aktérů této reformy, Jeronýma Graciána, mohou být podnětné pro církevní historiky. Autor také vhodně zvolil prameny, o které opírá ústřední část své práce, totiž dobovou korespondenci a spisy obou protagonistů, přičemž je cenné, že pracuje s texty, které nejsou v českém prostředí příliš rozšířené, takže případná budoucí publikace tohoto textu by mohla být nesporným přínosem. Také osobní zájem autora na tematice, kterou deklaruje v úvodu a závěru studie, včetně příslušnosti k témuž řeholnímu řádu, k jakému patřili oba karmelští reformátoři, práci rozhodně nedeklasuje nedostatkem objektivitu, naopak mu umožňuje v některých místech pokládat důležité otázky a všimnout si míst, které může lépe vnímat a postihnout právě „insider“, než nezúčastněný pozorovatel životního stylu, který je typický pro tereziánský Karmel.

Za skutečně klíčovou považuji třetí kapitolu celé práce, která velmi podrobně s mnoha textovými doklady ukazuje, jak se rozvíjel vztah mezi Terezií od Ježíše a Jeronýmem Graciánem. Díky pečlivé heuristice a příhodnému členění se tak dostáváme k cenným zdrojům, které v závěru poskládají portrét v zásadě zdravého přátelského vztahu mezi těmito dvěma důležitými postavami dějin karmelitánské spirituality. Za účelné považuji obsahové členění třetí kapitoly na osobní rovinu vztahu, rovinu duchovního doprovázení a rovinu spolupráce na reformě řádu. Chápu také příklon k diachronické linii uvnitř této kapitoly, která mapuje rok za rokem, jak vztah obou figur vznikl, jaké vnější události ho doprovázely a ovlivňovaly a jak se dál rozvíjel. V průběhu četby této kapitoly se sice postupně ukazuje, jak text práce těžkne, ale domnívám se, že je to způsobeno i dlouhými pasážemi z dopisů sv. Terezie (a také opakováním částí některých citací uvnitř různých podkapitol). Z hlediska nároků na klasifikační práce je užití přímých citací v práci na hraně přijatelnosti - není sice tak zřetelné, protože autor neodděluje přímý citát v textu odsazením do samostatného odstavce, nicméně není ojedinělé, že na jednotlivých stranách převažuje množství přímých citací nad samostatnou autorskou interpretací, což je škoda, protože autor si umí klást podstatné otázky. Překážkou v plynulé četbě této kapitoly může být i to, že se často jedná o citace z nového překladu V. Kohuta, který je velmi důležitý, ale v některých pasážích trpí doslovností, která vždy nepřináší větší přesnost překladu. Pokud bude autor rigorózní práce svůj text publikovat (což bych doporučila), považovala bych za lepší, nyní poněkud nevhodně řečeno, v této kapitole méně uctivosti k jednotlivým slovům svěťice, což se projevuje příliš dlouhými citacemi jejich textů, zato více souhrnné interpretace obsahů jejich sdělení, tak jak jim sám autor rigorózní práce rozumí.

Oproti pečlivé vypracovanosti třetí kapitoly považuji za trochu zanedbanější první a poslední kapitolu práce, které se snaží o širší zarámování tematiky do kontextu duchovního přátelství, v první kapitole obecně vzhledem k biblickým motivům a dalším textům z dějin spirituality, které se věnují tematice přátelského vztahu duchovních osob, v poslední kapitole vzhledem k tomu, jak rozumí přátelství Terezie od Ježíše nikoliv v korespondenci a na příkladu vztahu ke Graciánovi, nyní však prostřednictvím jejích hlavních duchovních spisů. Tyto části považuji za nastíněné ve všem podstatném, avšak myšlenkově nejméně vytěžené a méně provázané s ostatními kapitolami. Zejména motiv přátelství v první a vlastně i druhé kapitole působí lehce nedopracovaně: je totiž otázkou, zda opravdu všechny vztahy, kterých si autor všimá, naplňují dobře kategorii přátelského

vztahu. Mám na mysli např. vztah Terezie s Marií de Briceño, ale i vztahy Terezie se sourozenci, zejména v jejich dětském věku. Také závěr druhé kapitoly je pak v celkovém hodnocení reality vztahů dost kusý a je otázka, zda by čtvrtá kapitola, věnovaná „ideálu“ přátelských vztahů v karmelitánských komunitách, tak jak ji Terezie popisuje ve svých knihách, neměla být přeci jen včleněna sem.

Přesto však práce obsahuje celou řadu cenných pasáží a originálních postřehů, včetně oné zásadní kontextualizace přátelského vztahu do celkového dění kolem karmelitánské reformy, které, jak už jsem zmínila, novým způsobem osvětluje některé momenty situace, výrazové prostředky a napomáhá interpretaci konkrétních míst z Tereziiných dopisů, které se týkají jejího vztahu s Graciánem a kterým bychom jinak rozuměli jen obtížně či, jak si autor rigorózní práce všímá, jen na rovině afektivního vztahu.

Přestože autor velmi pečlivě pracuje s prameny, občas snad vlivem žánru, s nímž se v těchto pramenech setkává, uklouzne k lehké beletrizaci, což jistě nebude vadit při publikaci, ale nesluší to práci rigorózního typu (viz např. s. 118, závěr podkapitoly 3.6; s. 140 – závěr podkapitoly 3.8, s. 181 ad.). Těchto míst však v práci není mnoho, stejně jako jsem v ní našla jen minimum překlepů (např. na s. 65, pozn. 383 je zavádějící psát, že se T. bratr Lorenzo/Vavřinec vrátil z Indie, šlo o americký kontinent; vůbec rozkolísanost španělských osobních a řeholních jmen, která nejsou vždy stejnoměrně převedena v celé práci do češtiny či naopak ponechána v jejich španělské podobě by v případě publikování měla být určitě opravena ad.)

Přes tyto drobné připomínky je tato práce zvláště v českém prostředí velice cenná a bezesporu velmi přínosná a vydařená, proto celkem nemám pochyb o výsledku její obhajoby. Bude-li autor pokračovat v bádání, či připravovat publikaci textu, dovolila bych si doporučit jeho pozornosti několik míst, která by podle mého názoru text i jeho autora dále obohatila:

1) závěr třetí kapitoly říká možná až příliš lapidárně a na velmi obecné rovině důležité postřehy ohledně komplementarity mužského a ženského prvku v církvi, která se může rozvíjet právě formou zdravých přátelských vztahů. Toto místo by určitě stálo za rozvedení.

2) čtvrtá kapitola se věnuje převážně „teorii přátelství“ podle sv. Terezie, schází tu její zpětná aplikace na přátelství s Graciánem, je škoda jen položit jaksí vedle sebe praxi a teorii, aniž by vedly větší dialog a aniž bychom se ptali dál po tom, jak by tato teorie přeci jen mohla (je-li tomu tak), najít odraz i v konkrétním přátelském vztahu jako byl ten, který měla španělská karmelitánská světica k řeholníkovi, do kterého vložila naději, že bude pokračovat v jí započatém díle reformy.

3) v závěru autor hovoří o třech stupních lásky/formách přátelství, přičemž druhou prezentuje jako lásku založenou na citech a přirozené náklonnosti, která má růst nejen v intenzitě, ale také v kvalitě. Domnívám se, že tato úvaha vyžaduje doplnění, protože takto ve zkratce formulováno (co je jinak naznačeno ve 4. kapitole), může vést k zavádějícím interpretacím: city a přirozená náklonnost mohou vést jak k větší kvalitě duchovního života, tak k návratu k jiné podobě „stranickosti“. Což Terezie samozřejmě ví, proto píše i o tom, jak se máme snažit rozšířit naše vztahové kapacity tím, že do svých vztahů zahrneme (po vzoru Terezie) i ty, kteří nám z různých důvodů nevyhovují či nám ubližují. Rozšířená reflexe k této tematice by práci slušela.

4) Také úvaha na s. 189 o tom, že je důležité si všimnout, v jakém životním období ty které vztahy rozvíjíme, by mohla být obohacena, aby nespádala k snadným závěrům, že starší a zkušenější člověk má téměř automaticky právo na větší a svobodnější prostor v oblasti mezilidských vztahů, protože je zralejší než mladší a méně zkušený. Nejen mladí členové komunit, také celá řada „zralých“ řeholníků i řeholnic opouštělo a opouští kláštery, aby našli oporu a naplnění v konkrétním mezilidském vztahu, protože jim nenalézají ve své komunitě a čistě v odevzdanosti Bohu, proto myslím, že by toto téma

zasloužilo další pozornost a jak už jsem naznačila výše, možná i podrobnější promyšlení jednotlivých rovin vztahovosti, jak oné mezilidské, tak např. toho, jak se její jednotlivé dimenze (nejen „činná láska“, ale emoční dimenze ad.) konkrétně odráží a souvisí s oním základním vztahem s Bohem, který je v tradici karmelitánské spirituality - mimo jiné – pojmenován jako „přátelství“.

Jak už jsem ale několikrát zmínila, práce obsahuje celou řadu důležitých poznatků vytěžených z pramenných textů k dobře zvolenému tématu, které autor velmi zdařile vede k deklarovanému cíli, proto ji vřele doporučuji k obhájení akademického titulu jako studii splňující všechny požadavky kladené na rigorózní práci.

V Kolíně, 19. 9. 2021

doc. Denisa Červenková, ThD.